

Deputy Prime Minister Nihat Erim's Domestic Journey Under the Shadow of the National Guarantee Oath (July 7-20, 1949)

İsrafil Karataş^{1,a,*}

¹Department of Common Courses, Gazipaşa Mustafa Rahmi Büyükballi Vocational School, Alanya Alaaddin Keykubat University, Antalya, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

Acknowledgement

This study was produced from the author's doctoral thesis titled *İsmail Nihat Erim's Life and Political Activities (1912-1980)*, which was accepted at the Akdeniz University Institute of Social Sciences in 2020.

History

Received: 01/01/2025

Accepted: 12/02/2025

ABSTRACT

After the Second World War, one of the most important domestic political issues Turkey was concerned with was the transition to a multi-party system. This process, which continued from 1945 to 1950, was generally painful. The main reason behind this was that the parties did not trust each other in the establishment of democracy. In some periods of heightened political tension, it was argued that a return to the single party system was necessary. Otherwise, it was argued that the new order would lead Turkey's regime into a dangerous situation. As a result of the distrust between the parties, the National Guarantee Oath adopted at the Second Grand Congress of the Democratic Party (DP) led to discussions that the constitutional order would be disrupted. Despite the DP's alleged threats, the Şemsettin Günaltay government issued a government declaration. Not content with this, Minister of State and Deputy Prime Minister Nihat Erim was taken on a two-week tour of the country. The purpose of N. Erim's journey was to reassure public officials, CHP members and citizens who were worried about the National Guarantee Oath, and also to increase the reputation of the CHP in the region. In his speeches during his journey, N. Erim used harsh language against the DP over the National Guarantee Oath, the July 12 Declaration and the new electoral law draft. As the opposition responded to N. Erim, a political showdown took place. In this process where political tension increased further, it was debated which side was more sincere about democracy. Although N. Erim claimed that he had achieved his goal at the end of his journey, the political developments that followed showed otherwise.

The aim of this study is to examine the political activities of Nihat Erim during his journey, the reactions of the opposition and its effects on the relations between the government and the opposition, and to what extent the journey achieved its goal. In the preparation of the study, primarily the press sources of the period, research, studies, memoirs, parliamentary records and the documents of the Republican Archive of the Presidency of the Republic of Turkey were used.

Keywords: National Guarantee Oath, Nihat Erim, Republican People's Party, Democratic Party, Power-Opposition Relations.

Milli Teminat Andı'nın Gölgesinde Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in Yurt İçi Seyahati (7-20 Temmuz 1949)

Öz

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iç politikada ilgilendiği en önemli konuların başında çok partili düzene geçiş meselesi olmuştur. 1945'ten 1950 yılına kadar devam eden bu süreç, genel olarak sancılı geçmiştir. Bunun altında yatan temel neden; demokrasinin yerleşmesi konusunda tarafların birbirlerine güvenmemesidir. Siyasi gerginliğin yükseldiği bazı dönemlerde tek parti sistemine geri dönülmesi gerektiği tartışılmıştır. Aksi durumda, yeni düzenin Türkiye'nin rejimini tehlikeli bir duruma götüreceği konuşulmuştur. Partiler arasında güvensizliğin bir sonucu olarak Demokrat Parti (DP)'nin İkinci Büyük Kongresi'nde kabul edilen Milli Teminat Andı, anayasal düzenin bozulacağı tartışmalarını beraberinde getirmiştir. DP'nin iddia edilen tehditlerine karşın Şemsettin Günaltay Hükümeti, bir hükümet bildirisini yayınlamıştır. Ardından bununla da yetinilmeyerek Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, yaklaşık iki hafta süren bir yurt seyahatine çıkarılmıştır. N. Erim'in seyahatinin amacı; Milli Teminat Andı karşısında endişeye kapılmış kamu görevlilerini, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) üyelerini ve vatandaşları rahatlatmak ve ayrıca bölgede CHP'nin itibarını artırmaktır. N. Erim, seyahati boyunca yaptığı konuşmalarda başta Milli Teminat Andı olmak üzere 12 Temmuz Beyanname ve yeni seçim kanunu tasarısı üzerinden DP'ye karşı sert bir dil kullanmıştır. Muhalefetin de N. Erim'e cevap vermesiyle siyasi bir restleşme yaşanmıştır. Siyasi gerilimin daha da arttığı bu süreçte demokrasi konusunda hangi tarafın daha samimi olduğu tartışılmıştır. N. Erim, seyahati sonunda her ne kadar hedefine ulaştığını iddia etse de sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler aksini göstermiştir.

Bu çalışmada amaçlanan, Nihat Erim'in seyahati sırasında gerçekleştirdiği siyasi faaliyetlerini, muhalefetin tepkilerini ve iktidar-muhalefet ilişkilerine etkilerini, seyahatin hedefine ne oranda ulaştığını irdelemektir. Çalışmanın hazırlanmasında başta dönemin basın kaynakları olmak üzere araştırma, inceleme, hatıra eserleri, Meclis Tutanakları ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi belgeleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Teminat Andı, Nihat Erim, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, İktidar-Muhalefet İlişkileri.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

^a israfil.karatas@alanya.edu.tr

^{ORCID:} 0000-0003-4940-9344

How to Cite: Karataş, İ. (2025) Deputy Prime Minister Nihat Erim's Domestic Journey Under the Shadow of the National Guarantee Oath (July 7-20, 1949), CUJOS, 49(1): 53-64

Giriş

Cumhuriyetin ilk yıllarında çok partili hayata geçilmek için girişimlerde bulunulmuş, fakat çeşitli nedenlerden dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra eski Başbakan Celâl Bayar'ın liderliğinde kurulan Demokrat Parti (DP) ile Türkiye'nin çok partili hayata geçişi başarıyla sonuçlanmıştır. DP'nin kurulduğu 1946 yılından iktidara geldiği 1950 yılına kadar çok partili hayata geçiş süreci olarak adlandırılan dönem, partiler arası ilişkiler açısından genel olarak gergin geçmiştir. Gerilimli dönemlerde tek parti sistemine geri dönülmesi gerektiği tartışılmıştır. Söz konusu yeni sisteme geçiş sürecinde partiler arasında gerilimin nedenleri olarak muhalefetin iktidardan yerine getirmesini istediği talep sıralanabilir. Bunlar arasında seçimlerin yargı güvencesi altına alınması, antidemokratik kanunların kaldırılması, bürokrasinin siyasi partiler yarışında tarafsız davranması ve devlet başkanlığı ile parti başkanlığının birbirinden ayrılmasıydı. İktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin bu istekleri yerine getirme hususunda acele etmemesi veya istekleri aşırı bulması partiler arası ilişkileri germiştir (Karataş, 2022a: 59-60).

CHP'den ayrılan Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan DP, kuruluşun ilk zamanlarında iktidar partisi CHP tarafından dostça karşılanmıştır. Bunun ardında yatan neden, DP'nin kısa sürede ülkenin tamamına yayılarak kendisine taraftar toplayamayacağı ve en az kırk elli yıl iktidara gelemeyeceği düşüncesi idi (Karpas, 2015: 240). İktidarın tahminlerinin aksine DP, ilk üç aydan sonra Anadolu'nun birçok noktasında il teşkilatlarını kurarak hızla büyümeye ve üye sayısını artırmaya başlamıştır. Bu durum karşısında telaşa kapılan CHP, elindeki devlet gücünü kullanarak muhaliflere yönelik baskı ve yıldırma faaliyetleriyle DP'nin bu yükselişini engellemeye çalışmıştır. Her geçen gün artan baskılar, DP yöneticilerinin şikâyetlerine neden olmuş ve iki parti arasındaki ilişkiler bu noktadan sora yerini gerileme bırakmıştır (Burçak, 1979: 64-69).

CHP'nin muhalefetin gelişimini önleme adına aldığı kararlardan bir diğeri ise, seçimlerin erkene alınmasıydı. DP, Eylül 1946'da yapılması gereken belediye seçimlerinin 26 Mayıs 1946'da gerçekleştirme kararının alınmasını, muhalefetin gelişimini engellemek olarak algılamıştır. Muhalefete danışılmadan erken seçim kararının alınması ve ayrıca seçim güvenliğine ilişkin tedbirlerin henüz alınmamış olunması, parti başkanlığı ile cumhurbaşkanlığının birbirinden ayrılmaması, Basın, Cemiyetler ve Polis teşkilatı gibi tek parti döneminden kalma antidemokratik kanunların değiştirilmeden seçimlere gidilmesini DP, çok şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. DP, 26 Mayıs erken belediye seçimlerini bu sebeplerden dolayı boykot etme kararı almıştır. Seçimlerin boykot edilmesi ve bunun karşılığında iktidarın muhalefete yönelik siyasi tehdit diline başvurması zaten gergin olan siyasi atmosferi daha da germiştir. İktidar basını ile muhalif basın arasında da sert çekişmelerin yaşandığı bu süreçte CHP basını tarafından DP, boykot

stratejisinden dolayı "Moskovacılıkla" itham edilmiştir. DP'nin katılmadığı bu seçimlere katılım oranının oldukça düşük kalması, iktidarın muhalefete yönelik baskılarını daha da artırmıştır (Geniş bilgi için bkz. Karataş, 2022b: 45-76).

CHP, DP'nin iktidara gelmesini önlemek ve zaman kazanmak adına 1947 yılında yapılması gereken milletvekili seçimlerini 21 Temmuz 1946 tarihine alarak muhalefetin tepkilerine üzerine çekmiştir. İktidar, erken seçim kararı alırken muhalefetin görüşlerini almadığı gibi tam anlamıyla antidemokratik kanunları da değiştirmemiştir. Cemiyetler, Basın ve Üniversite kanunlarında önemli bazı değişiklikler yapılmıştır. CHP genel başkanının değişmez genel başkanlık unvanı ve müstakil grup kaldırılmıştır. Seçimlerin güvenliğine ilişkin tek dereceli seçim sistemi kabul edilmekle birlikte açık kapalı sayım usulü uygulanmaya devam edilmiş ve en önemlisi de DP'nin tüm ısrarlarına rağmen seçimde adli denetim sistemi getirilmemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den gelen baskıları da göz önünde bulunduran DP, istemeyerek de olsa katıldığı 21 Temmuz 1946 seçiminde 465 sandalyenin 61'ini kazanmıştır. Seçimlerin hemen ardından hükümeti seçimlerde hile, baskı ve yolsuzluk yapmakla itham ederek sertçe eleştirmeye başlamıştır. Bu eleştiriler üzerine sıkıyönetimin muhalif basın üzerinde sansür uygulaması, siyasi tansiyonu daha da yükseltmiştir. Kısacası 1946 erken seçimleri ve seçimlerden sonraki süreç partiler arası ilişkileri içinden çıkılmaz hale getirmiştir (Karataş, 2022c: 239-240).

Siyasi gerginliğin had safhaya ulaştığı bir esnada 7 Ocak 1947 tarihinde DP'nin Birinci Kurultayı toplanmış ve burada CHP'nin büyük tepkisine neden olacak Hürriyet Misakı kararları alınmıştır. Hürriyet Misakında iktidar partisinden seçimlerde adli denetim sisteminin uygulanması, parti başkanlığı ile cumhurbaşkanlığının birbirinden ayrılması, anayasaya aykırı ve antidemokratik bütün yasaların değiştirilmesi istenmekteydi. Hükümet tarafından bu isteklerin yerine getirilmemesi halinde DP, Meclis'ten çekilebilecektir (BCA, 30.1.0.0/65.406.16: 2 (23.07.1947); Öztürkci, 2019a: 749-750). Hükümete meydan okuma olarak anlaşılan bu metin karşısında CHP'den büyük bir tepki meydana gelmiş ve ilişkilerin daha da gerilmesine sebebiyet vermiştir (Erer, 1966: 406-408). DP'nin Birinci Kurultayı'ndan 1947 yazına kadar sürecek olan karşılıklı suçlamalar yaşanmıştır. Cem Eroğlu'a göre 1946 erken seçimlerinden 1947 yılının ortalarına kadar giderek yükselen siyasi çekişmeler, çok partili düzenin devam ettirilip ettirilemeyeceği kuşkusunu doğurmuştur. Bu durumda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, devlet başkanı sıfatıyla partiler arasındaki ilişkilere müdahale etme durumu meydana gelmiştir (Eroğlu, 2013: 181).

İktidar-muhalefet ilişkilerinin çıkmaza girdiği bu süreçte Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, partiler üstü ve tarafsız bir tutum takınarak bir yandan muhalefet lideri diğer taraftan da Başbakanla yaptığı uzun görüşmelerden sonra bir uzlaşma metni olarak bilinen 12 Temmuz (1947) Beyanname'si'ni yayınlamıştır. İ. İnönü, her iki parti temsilcisine öneri ve uyarılarda bulunmuştur. Buna göre, DP'nin "hususî maksat sahiplerinin şirretliklerini" terk

etmesi istenirken, iktidarın da idare mekanizmasını tarafsız bir şekilde kullanması, muhalefete karşı bir baskı aracı olarak kullanmaması istenmekteydi (Timur, 2003: 74-76). İ. İnönü'nün bu beyanati, gergin olan siyasi atmosferi yumuşatmıştır (Demirel, 2021: 62).

12 Temmuz Beyannamesi, CHP-DP arasındaki ilişkileri bir süreliğine yumuşatsa da iki parti içerisinde bazı ayrışmalara neden olmuştur. İ. İnönü ile anlaşmazlık içerisine giren muhaliflere karşı sertlik yanlısı Başbakan Recep Peker, Eylül 1947'de görevinden istifa etmiştir (Haytoğlu, 2011: 94-95). DP içerisindeki Kenan Öner'in başını çektiği muhalif bir grup, parti genel başkanı Celâl Bayar'ı, İ. İnönü ile gizlice anlaşmakla ve pasif bir muhalefet yürütmekle suçlayarak 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurmuşlardır (Ahmad, 2010: 48-49; Karpas, 2015: 300-302). DP, kendi içindeki dağılım sürecini engellemek ve tabanının yeni kurulan MP'ye kaymasının önüne geçmek adına iktidara karşı sertlik politikalarına geri dönmek zorunda kalmıştır. Hasan Saka hükümeti ve ardından gelen Şemsettin Günaltay Hükümetlerinin tek parti döneminden kalma antidemokratik kanunlarını değiştirme hususunda aceleci davranmamaları da sert muhalefete dönüşte etkili olan unsurlardır. DP, 17 Ekim 1948 milletvekili ara seçimlerine, seçimlerin yargı denetimi altına alınması isteğinin kabul edilmemesi nedeniyle katılmamış ve bu durum partiler arasındaki çekişmeyi artıran önemli bir gelişme olmuştur. Bu arada ülkede her geçen gün artan yüksek enflasyon nedeniyle DP'nin hükümete yüklenmesi ilişkileri çatışmaya dönüştürmüştür (Karataş, 2022a: 63).

DP'nin 20-25 Haziran 1949 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresi'nde kabul edilen Milli Teminat Andı ile birlikte partiler arası gerilim had safhaya ulaşmıştır. İktidar tarafından "*Milli Husumet Andı*" olarak adlandırılan bu belgede, özellikle seçim güvenliği üzerinde durulmuştur (Timur, 2003: 122). Bu anlamda DP İdare Kurulu, İkinci Büyük Kongre'den şu sorunun cevabını istemiştir: "*Antidemokratik kanunlar değiştirilmez, seçim kanunu emniyet verecek ve adli denetimi ihtiva edecek şekle konmaz, nihayet az veya çok farkla önümüzdeki seçimlerde de 21 Temmuz metotlarının tatbikine kalkışılacak olursa vaziyet ne olacak?*" (Akşam, 21 Haziran 1949: 2). Kongrenin sonunda bu soruya ilişkin olarak Milli Teminat Andı verilen önemli bir belgeye imza atılmıştır. Gelecek seçimlerde hile yapılması halinde "*Haklarına tecavüz olunan bütün vatandaşların meşru müdafaa halinde kalmaları, haklarını Anayasa ve Türk Ceza Kanunu'nun müeyyidelerine dayanarak hareket etmeleri kaçınılmaz bir zaruret olacaktır*". Muhalefetin bu davranışının "*ihtilalci*" bir hareket olmadığını peşinen söylenerek iktidara şu uyarıda bulunulmuştur: "*...Vatandaş siyasi hak ve hürriyetlerinin kullanılmasına ve milli hâkimiyet esaslarının tahakkukuna herhangi bir surette engel olacak kanun dışı hareketlerden tevakkî olunması lüzumunu memleketin en yüksek menfaatleri hesabına belirtmek isteriz. Aksi yolda harekete teşebbüs edenlerin ise, milli vicdanın ifadesi olan millet husumetine maruz kalmak gibi ağır ve tarihi bir mesuliyete mahkûm kalacakları muhakkaktır*" (Timur, 2003: 122).

Milli Teminat Andı hükümet tarafından sert karşılanmıştır (Koçak, 2016: 537). Hatta iktidar kanadının yaptığı toplantıda DP'nin kapatılması fikri tartışılmış, fakat Başbakan Şemsettin Günaltay ile CHP Genel Başkanvekili Hilmi Uran bu fikre karşı çıkmışlardır (Öztürkci, 2019b: 249). Bunun üzerine hükümet, Milli Teminat Andı'na cevap niteliğinde bir bildiri yayınlamaya karar vermiştir. Başbakanlığın yayınladığı bildiride, söz konusu andın hukuk ve nizam devleti ilkelerine ters düştüğü belirtilerek DP'nin bununla ülkede anarşi havası yaratmak istediği iddia edilmiştir. Ayrıca haksızlığa uğradığını düşünen vatandaşın kanunları bir kenara iterek kendi adaletini sağlamaya çalışmaya davet edilmesini; seçimlerde görevli devlet memurlarının tehdit edilmesi olarak kabul edilmiştir. Hangi hareketin adil hangisinin adil olmadığına vatandaşın veya partinin karar vererek adaleti sağlamaya çalışmasının ülkede devleti hızlıca yıkıma götürecektir bir anarşiye neden olacağı vurgulanmıştır. Hükümet kendilerinin genç demokrasinin yerleşmesi için tüm gücüyle mücadele ederken DP'nin vatandaşlar arasında husumet oluşturmaya çalıştığını, fakat kendilerinin buna asla izin vermeyeceğini ifade etmiştir. Hükümet iş başına geldiği andan itibaren adil bir seçim kanununun hazırlanması için muhalif partilerle işbirliği yapmaya çalıştığı halde muhalefetin buna yanaşmadığı, aksine seçim meselesini istismar ettiği halka şikâyet edilmiştir. Son olarak hükümetin Türkiye'nin iç ve dış barışını tehlikeye düşürecek ve rejimi diktatörlüğe sevk edecek bütün girişimlere karşı elindeki bütün vasıtaları kullanacağını bildiren hükümet, vatandaşların yaratılmak istenen tedhiş havasından endişe etmemelerini istemiştir (Vatan, 28 Haziran 1949: 1, 4).

Hükümet bildirisine cevap veren DP Genel Başkanı Celâl Bayar, hükümet bildirisinin yayınlanma amacını anlamadığını aktarmıştır. Bildirinin yayınlanma hedefinin eğer DP tarafından yaratılmak istendiği iddia edilen anarşiden vatandaşları ve kamu görevlilerinin endişelerini ortadan kaldırmaksa bunun yersiz olduğuna temas eden C. Bayar, Milli Teminat Andı'ndan DP'nin fiili olarak eyleme geçeceği gibi bir mananın çıkartılmasının anlamsız olduğunu belirtmiştir. DP olarak kendilerinin asıl amacının 21 Temmuz seçiminde olduğu gibi kanunsuz yöntemlerin bir daha tekrar edilmemesi için hükümeti önceden uyararak olduğunu belirtmiş ve "*Bugün memlekette endişe hüküm sürüyorsa bu, Demokrat Parti'nin takip ettiği siyasetten değil, yalnız ve yalnız iktidara eski zihniyetin hakim olmasından doğuyor*" demiştir (Akşam, 29 Haziran 1949: 1-2; BCA, 30.1.0.0/40.241.16: 2-3).

DP'nin Milli Teminat Andı'na en büyük tepki Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'den (BCA, 30.10.0.0/14.81.9: 2-3) gelmiştir. N. Erim, 7-20 Temmuz 1949 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanı Tahsin Bagoğlu ile çıktığı yurt seyahatinde yaptığı toplantılarda bir yandan anda karşı tepkisini dile getirirken diğer yandan halkın ve devlet memurlarının endişelerini gidermek için çeşitli konuşmalar yapmıştır. N. Erim'in bu konuşmaları, DP kanadında sert tepkilere neden olmuş ve karşılıklı açıklamalarla siyasi atmosfer iyice gerilmiştir. Bu çalışmanın amacı, N. Erim'in seyahati sırasında çeşitli

toplantılarda yaptığı konuşmaların içeriğini, muhalefet kanadında gelen tepkilerini ve bunun partiler arası ilişkilere olan sonuçlarını, seyahatin hedefine ne oranda ulaştığını değerlendirmektedir. Çalışmanın hazırlanmasında başta dönemin basın kaynakları olmak üzere araştırma, inceleme, hatıra eserleri, Meclis Tutanakları ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi belgeleri kullanılmıştır. Milli Teminat Andı öncesi ve sonrası iktidar-muhalefet ilişkilerini anlatan çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte Milli Teminat Andı sonrası N. Erim'in seyahatini esas alarak partiler arası ilişkileri detaylı bir şekilde irdeleyen bir makale yazılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu makale, Türk siyasi tarihindeki bu boşluğu doldurmaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Nihat Erim'in Eskişehir'i Ziyareti ve Yankıları

Şemsettin Günaltay Hükümeti, seçim kanununda DP'nin istediği demokratik değişimleri yerine getirmek için gerekli hukuki çalışmaları başlatmış ve muhalefetin bu anlamda desteği talep edilmesine rağmen destek gelmemiştir. Aksine, iktidarın iddiasına göre seçim kanunu değişiklikleri istismar edilerek iktidara karşı muhalefet sürdürülmüş ve seçim kanunu bahanesiyle Ekim 1949 milletvekili ara seçimlerinin boykot edileceği tehdidinde bulunmuşlardır. Hatta DP İkinci Büyük Kongresi'nden iki gün önce 18 Haziran 1949'da Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, DP'ye yeniden bir çağrı yapmıştır. Seçim kanunun en kısa sürede muhalefetin görüşlerinin de alınarak demokratikleştirileceği ve kendilerinin de önümüzdeki milletvekili ara seçimlerine katılmalarını istemiştir. İktidarın iyi niyetine rağmen DP kongresinde Milli Teminat Andı kararının alınması iktidarda büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştır (Karataş, 2020: 272-274). Andın yayınlanması üzerine toplanan hükümet toplantısında, muhalefete karşı yumuşak siyasetin terk edilmesi kararı alınmıştır (Erim, 2005: 351).

Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Nihat Erim, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu birlikte yaklaşık iki hafta süren yurt seyahatine çıkmış ve N. Erim yaptığı konuşmalarla Milli Teminat Andı üzerinden DP'yi sert bir şekilde eleştirmiş ve ant nedeniyle halkta, memurlarda ve partililerde oluştuğu iddia edilen endişeyi ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra CHP teşkilatlarını canlandırmıştır. N. Erim'in yurt seyahatindeki ilk durağı 7 Temmuz 1949'da Eskişehir olmuştur (Ulus, 8 Temmuz 1949: 1, 3). N. Erim'in aniden çıktığı yurt seyahati, bazı basın çevrelerinde Başbakan Şemsettin Günaltay ile arasında anlaşmazlık olduğu söylentilerine neden olmuştur. N. Erim, çıkan bu söylentileri yalanlamıştır. Basının konuyla ilgili sorusu üzerine, son zamanlarda Meclis çalışmalarından dolayı çok yorulduğunu, dinlenmek üzere Milli Eğitim Bakanı T. Banguoğlu ile birlikte Aband'a gideceğini ve ardından Ege bölgesine bir tetkik gezisine çıkacağını belirtmiştir (Hürriyet, 6 Temmuz 1949: 1, 4).

Nihat Erim, T. Banguoğlu ile birlikte CHP Eskişehir İl Binası'nda CHP'liler ve ilde görev yapan bürokratlarla gizli bir toplantı yapmıştır. Toplantıya CHP'li olmayan vatandaşlar ve gazeteciler alınmamıştır. Toplantı

öncesinde DP'nin resmi yayın organı Zafer Gazetesi muhabiriyle röportaj yapan N. Erim, muhabirin Eskişehir Halkevi'nde veya Ticaret Odası'nda bir Başbakan Yardımcısı olarak halkın sorunlarını dinlemek üzere bir toplantı yapıp yapmayacağı sorusuna kendisinin vatandaşlarla konuşmasının mümkün olmadığını, zaten Eskişehir'e T. Banguoğlu'nun seyahatine eşlik ettiğini, bu esnada ildeki idareciler ve CHP'lilerle de görüşmek istediğini ifade etmiştir. Kendisinin her şeyden önce bir parti adamı olması dolayısıyla CHP'lilerle görüşmesinin normal olduğunu aktarmıştır. Röportajdan sonra toplantı salonuna giren Zafer Gazetesi muhabiri, konuşulanları kaydederek gazetesinde yayınlamıştır. Toplantıda Milli Teminat Andı'na karşı hükümetin verdiği cevabın detaylı bir şekilde anlatılmasının istenmesi üzerine N. Erim, şunları söylemiştir:

"...Yani bununla demek istiyorlar ki her zaman iddia ettikleri gibi 950 seçiminde de bundan evvelki seçimlerde olduğu gibi yapılacak hareketlere karşı ne gibi hareket tayin edileceği sorulmaktadır. Ve neticede millet husumeti ilan ettiler. Bunun manasını izah edeyim Seçim Kurulunda, sandık başında kendilerince verecekleri bir hükümle değnek, linç etmek kararındadırlar. Yağma mı var? Biz de hükümet olarak bu milli husumet andına karşı memurlarımızı ve vatandaşlarımızı ikaz zorunda kaldık. Onlar, kanunun duvarına çarparaklardır. Asker bizde, zabıta bizde para bizde...Nasıl kazanırlar, rica ederim..." (Zafer, 9 Temmuz 1949: 1, 6).

Zafer Gazetesi'nde yayınlanan konuşmaların bazıları N. Erim tarafından tezip edilmiştir. N. Erim, *"Asker, zabıta, para bizde. Seçimi nasıl kazanırlar?"* şeklinde bir konuşmada bulunmadığını ve bunun uydurma bir haber olduğunu ifade etmiştir (Erim, 2005: 354).

Nihat Erim'in gizli toplantıda sarf ettiği iddia edilen devlet gücünün CHP'de olması dolayısıyla DP'nin gelecek seçimleri kazanmasının mümkün olmadığına ilişkin sözleri muhalefet tarafında sert bir şekilde eleştirilmiştir. Zafer Gazetesi Başyazarı Mümtaz Faik Fenik, N. Erim'in bu sözlerinin hükümetin hazırlamakta olduğu yeni seçim kanunun göstermelik olduğunun ve iktidar değişimin tamamen hükümetin elinde olduğunun itirafı niteliğinde olduğu görüşündedir. Bununla birlikte yazar, iktidara şu uyarıda bulunmuştur: *"...Şanlı Türk ordusu, iktidarın ve politikanın değil, sade bu büyük Türk milletinin yüksek menfaatleri emrindedir. Çünkü bu ordu bu milletin ayrılmaz bir parçasıdır. Düğmeyi ellerinde bulundurduklarını zannedenler, düştükleri hatayı bir an evvel tashih etmelidirler. Seçimlerde son sözü ne Başbakan ne para, ne idare, ne şu, ne bu söyleyecektir. Düğme yalnız, evet yalnız bu milletin elinde bulunacaktır"* (Fenik-Zafer-, 11 Temmuz 1949: 1, 3). N. Erim'in seçim ili olan Kocaeli'ndeki DP il teşkilatından da kınama gelmiştir. Bu konuşmanın bir hükümet adamının ağır başlılığına yakışmadığı ve *"bu acemi politika adamının"* daha ağırbaşlı olması gerektiği belirtilmiştir. Bugün iktidar partisinin inisiyatifinde olan devlet hazinesi ve gücünün kim tarafından temin edildiğinin basın tarafından kendisine sorulması istenmiştir (Zafer, 11 Temmuz 1949: 1, 6).

N. Erim'in Kütahya'yı Ziyareti ve Yankıları

Nihat Erim, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ile birlikte Eskişehir'den sonra 8 Temmuz 1949'da Kütahya'ya gelmişlerdir. T. Banguoğlu, kültür kurumlarını ziyaret etmiş ve ildeki öğretmenlerle görüşmüştür. N. Erim ise, Kütahya Valiliğini, belediye binasını, CHP il binasını ve Çini fabrikasını ziyaret etmiştir. Bakanların CHP il binasında buldukları esnada, sorunlarını bakanlara anlatmak isteyen Kütahyalılardan oluşan bir grup, Bakanlardan geceyi Kütahya'da geçirmelerini talep edince N. Erim ile vatandaşlar arasında tartışma meydana gelmiştir. Programlarını değiştiremeyeceklerinin cevabı üzerine gruptan bir genç N. Erim'e hitaben; *"Efendim, gece kalırsanız, halk size dertlerini anlatacaktır. Halk sizin gece burada kalmanızı istiyor"* demiştir. Bunun üzerine N. Erim, gence yönelik *"siz kimsiniz?"* diye sormuş ve halk adına konuştuğunu söyleyen bu genç DP'lilerden birisi olduğunu aktarmıştır. Duruma sinirlenen N. Erim, *"Siz Halk adına konuşamazsınız. Halkı milletvekilleri, belediye başkanları ve belediye meclis üyeleri temsil eder. Kendi hesabınıza söyleyecek bir şeyiniz varsa söyleyiniz"* diyerek gençleri uzaklaştırmıştır (Ulus, 9 Temmuz 1949: 1, 3).

Kütahya'da yaşanan bu gerginlik muhalif basına da yansımış ve Zafer, N. Erim ile görüşmek isteyen gençlerin DP'li olmadığını, aksine CHP'li olduklarını ve N. Erim'in onları rencide ettiğini iddia etmiştir (Zafer, 10 Temmuz 1949: 1, 3). Muhalif Vatan Gazetesi ise, N. Erim'in Kütahyalılarla görüşmemesinin ilde derin bir teessür oluşturduğunu ve Bakanları protesto etmek için bir miting hazırlanmakta olduğunu aktarmıştır (Vatan, 9 Temmuz 1949: 3).

Nihat Erim, Kütahya'daki seyahati sırasında ılımlı tarafını bir kenara bırakarak *"sert ve azimli"* davranmasının sebebini günlüğüne şöyle kaydetmiştir:

"Daha Eskişehir'de iken gazetecilerle konuşurken mahsus soğuk davrandım. Partideki partililer toplantısına gazeteci almadım. Hükümet beyannamesinden sonra, hükümetin hakikatten kararlı ve azimli olduğunu gösterecek jestler yaptım. Buna çok ihtiyaç olduğunu sonradan anladım. Her tarafta, başta valiler olmak üzere, memurlara bir durgunluk gelmişti. Hem 12 Temmuz Beyannamesinin tesiri, hem de gazetecilerin şantajından korku. Diğer taraftan CHP'liler de sinmiş gibi idi. Bilhassa benim bu sert ve azimli tavrım herkese cesaret verdi. Kütahya'da bir müddettir alıştıkları şekilde 'Halk şöyle istiyor, böyle istiyor' şeklinde konuşan bir iki DP'liyi tersledim ve bunu Ulus gazetesinde neşrettirdim." (Erim, 2005: 353).

N. Erim'in Uşak, Denizli, Muğla ve Aydın'ı Ziyareti ve Yankıları

Kütahya'dan sonra Bakanlar, 8 Temmuz akşamı Uşak'a varmışlardır. 9 Temmuz'da halkevinde yapılan toplantının ardından Denizli'ye geçmiştir (Ulus, 9 Temmuz 1949: 3). Halkın yardımlarıyla yaptırılmakta olan ve henüz tamamlanmamış bir öğrenci yurdunu ziyaret eden Bakanlar, binanın bir an önce tamamlanması talimatını vermişlerdir. Denizli'nin ilçelerinden gelen çiftçi heyetleriyle görüşerek bölgenin sorunları ve ihtiyaçlarıyla

ilgili talepleri dinlemişlerdir. Çiftçiler, Menderes nehrinden istifade edilerek tarlaların sulanması, tarımın geliştirilmesi, kredi ihtiyacı ve yolların yapımı ile ilgili taleplerini N. Erim'e iletmışlerdir. Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ise, ildeki çeşitli eğitim ve kültür kurumlarını ziyaret ederek incelemelerde bulunmuştur (Ulus, 11 Temmuz 1949: 4). 11 Temmuz'da Muğla'ya gelen Nihat Erim, Muğla ilinin valiliğini, belediyesini ve adliyesini ziyaret ettikten sonra CHP il binasında yaptığı toplantıda orada bulunanlara iç ve dış politika hakkında geniş bilgiler vermiştir. Öğleden sonra Muğla'nın ilçesi Marmaris'e giden Bakanlar, okul ve karayolu gibi ilçenin meseleleriyle ilgilenmişlerdir (Ulus, 12 Temmuz 1949: 3).

Nihat Erim ile birlikte T. Banguoğlu'nun bir sonraki durağı Aydın olmuştur. Aydın ziyaretinin 12 Temmuz 1947 Beyannamesi'nin ikinci yıl dönümüne rastlaması nedeniyle N. Erim, 12 Temmuz günü Aydın Halkevi'nde Aydınlılara hitaben uzun bir konuşma yapmıştır. CHP Aydın İl İdare Kurulu'nun iddialarına göre DP kurucusu Adnan Menderes, N. Erim'in nutku esnasında Aydın Halkevi'nin önünden birkaç kez geçmekle birlikte konuşmanın yapıldığı salona girmemiştir (BCA, 490.1.0.0/729.498.1: 17). N. Erim'in konuşmasında yer alan başlıklar; 12 Temmuz Beyannamesi, Milli Teminat Andı ve seçim kanunu tasarısıydı. N. Erim, 12 Temmuz Beyannamesi'nin önemini ve amacını izah ettikten sonra DP'nin daha sonradan beyannameye sadık kalmamasını sert bir tonla eleştirmiştir. N. Erim, 12 Temmuz Beyannamesi'ni şu sözlerle tahlil etmiştir:

"...İşte 12 Temmuz Beyannamesi Türkiye Cumhuriyeti demokratik idaresinin bu sakat yollara sapmaması lazım geldiğini ilan eden bir vesikadır. Bu vesikada aynı zamanda iktidarın ve muhalefetin demokrasiyi biraz önce izah ettiğimiz tarzda tatbik etmek hususunda mutabık bulduklarının da ifadesi vardır. Bazılarının göstermek istediği gibi 12 Temmuz Beyannamesi tek taraflı bir senet değildir. 12 Temmuz Beyannamesi Tanzimat fermanı gibi bir ferman da değildir. Bu vesika devlet reisinin partiler arasında hakemlik ederek salim istikameti ilan eylesidir. Eğer 12 Temmuzda herhangi bir taahhüt alınmışsa bu taahhüdü Cumhurbaşkanının şahsında değil, taraflar kendilerinde aramalıdır" (Ulus, 13 Temmuz 1949: 1, 3).

N. Erim'e göre, 12 Temmuz Beyannamesi'nin yayınlanmasıyla partiler arası ilişkilerde yumuşama dönemine girilmiş, fakat DP yöneticiler parti içerisinde muvazaa iddialarının olmadığını ispat etmek ve böylece tabanının dağılmasını engel olmak adına iktidara karşı sertlik politikasına geri dönmüştür. Bu noktada DP'nin Milli Teminat Andı'nı kabul etmesine tepki gösteren N. Erim, bu andı *"devletin temelini sarsan"* bir düşünce olduğu görüşündedir. Eleştirilerini sürdüren N. Erim, DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın, *"Biz kendimizce Anayasaya uygun saydığımız kanunlara riayet ederiz. Bizim Anayasaya uygun saymadığımız kanunlara riayet icap etmez"* yaklaşımında olduğunu, fakat bunun anayasal kurumlara karşı gelme anlamı taşıdığını ve bunun da anarşiyi ortaya çıkartacağını ifade etmiştir. Seçimler

sırasında görevli memurların anayasaya uyup uymadığına vatandaşların karar vermesinin ve ardından gerekli cezaları uygulamasının yargı ve idarenin yetkisini gasp etme anlamına geldiğini hatırlamıştır. İnsanların birbirine karşı husumete çağırın bu kararları “bedbaht” olarak tanımlamış ve husumetin ancak Türkiye dışındaki düşmanlara karşı beslenmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Milli Teminat Andına karşı hükümetin yayınladığı beyannamenin ise, “yanlış yollara sapmak isteyeceklerle bir ihtar...Vatandaş ve memurlar için en kati bir teminat” verme amacıyla olduğunu belirtmiştir (Vatan, 14 Temmuz 1949: 1, 5).

Nihat Erim’in değindiği konulardan bir diğeri ise, çalışmaları hızla devam eden yeni seçim kanunu tasarıydı. N. Erim, muhalefetin bütün engellemelerine ve yaşanan zorluklara rağmen hükümet olarak kendilerinin “demokrasi davasını” mutlaka başarıya ulaştıracaklarının garantisini vermiştir. Seçim kanunu çalışmalarında muhalefetten sürekli olarak işbirliği istenmesine rağmen müspet bir cevap alınamamasını millete şikayet etmiştir. Bütün bu zorluklara rağmen hükümet olarak seçimleri denetleyecek ve yargılardan teşekkül eden Yüksek Seçim Kurulu’nu meydana getireceklerini ifade etmiştir. Muhalefetin bile aklına gelmeyen bu yenilikle kendilerinin muhalefet partisini değil, seçmeni memnun etmeye çalıştıklarının altını çizmiştir (Ulus, 13 Temmuz 1949: 1, 3).

Nihat Erim’in Aydın nutku, CHP Aydın İl İdare Kurulu’nun CHP Genel Merkezi’ne gönderdiği bir rapora göre, “partililerin imanını kuvvetlendirmede ve imanlarını takviye bakımından çok faydalı olmuştur” (BCA, 490.1.0.0/729.498.1: 18). Fakat Aydın nutku, DP kanadında tepki ile karşılanmıştır. DP’lilerin ilk değerlendirmelerine göre, bu nutuk Ankara’da hazırlanmıştır. Bakanların Anadolu seyahatine çıkmaları bir hükümet icraatı olmayıp sadece bir parti propagandası olarak görülmüş ve seyahat “Oralarda DP’nin yer yer yaptığı mitinglerle sinmiş ve kabına çekilmiş gördükleri Halk Partililere biraz cesaret vermek, onları yeni seçim mücadelelerine hazırlamak için iyi düşünülmüş bir tertip” şeklinde yorumlanmıştır (Vatan, 15 Temmuz 1949: 1, 3). Adnan Menderes’in yakın arkadaşlarından DP’li Dr. Mükerrrem Sarol, N. Erim’in Cumhurbaşkanı İ. İnönü’den talimat almadan Aydın’da bu şekilde bir konuşma yapmaya cesaret edemeyeceği görüşündeydi. N. Erim’in yurt seyahatinde yaptığı konuşmalarının amacının “isnat ve iftiralarla” vatandaşları DP aleyhine tahrik etmeye çalışmak olduğunu savunmaktaydı (Sarol, 1983: 100-101). DP yöneticilerinden Samet Ağaoğlu, N. Erim’in tıpkı Eskişehir konuşmasından olduğu gibi Aydın nutku sırasında da “ordu ve paranın kendi ellerinde olduğunu söyleyerek seçimlerin kazanılacağından” bahsettiğini iddia etmiştir. Bu iddia CHP Aydın yönetimi tarafından basın yoluyla yalanlanmış ve bunun muhalefetin iktidar aleyhinde eskiden beri sürdürdüğü iftiraların devamı niteliğinde olduğunu kaydetmiştir (BCA, 490.1.0.0/729.498.1: 19). Zafer Gazetesi’nde bir yazı kaleme alan Samet Ağaoğlu, CHP’lilerin son zamanlarda DP’ye karşı saldırıya geçmesini CHP’nin yaklaşan genel seçimi kaybetme endişesine bağlamıştır. Bu anlamda N.

Erim de yurt gezisine çıkarak sanki CHP’ye ve devlete yönelik bir tehdidin olduğu algısını yaratmaya çalışmıştır. Yine dünyanın hiçbir demokratik ülkesinde bir Başbakan Yardımcısının hükümetin talimatı olmadan millete husumetten kaçınmaları konusunda nasihatle bulunamayacağını, siyasi sebeplerden dolayı muhalifleri yargılayan yargıçları ziyaret edemeyeceğini hatırlatmış ve aslında N. Erim’in “nifak ve fesat tohumları saçtığını” öne sürmüştür (Ağaoğlu- Zafer-, 14 Temmuz 1949: 1, 6).

N. Erim’in İzmir’i Ziyareti ve Yankıları

Aydın’dan sonra İzmir’e seyahat gerçekleştiren Nihat Erim, İzmir Valisi Osman Sabri Adal ile birlikte 14 Temmuz’da İzmir Halkevi’ne gelmiş ve Aydın’daki konuşmasına benzer bir konuşma yapmıştır (Vatan, 15 Temmuz 1949: 1, 3). Yine Milli Teminat Andı’nı sert bir dille eleştiren N. Erim, antta “yıkıcı, hukuki, nizami devlet mefhumunu ve zihniyetini reddedici” gizli bir amacının olduğu öne sürmü ve anda karşı hükümetin yayınladığı beyanname yayınladığını hatırlatmıştır. Bununla hükümet, Meclis’in çıkarttığı kanunlara itaat etmeyenlerin ne gibi yaptırımlarla karşı karşıya kalacağını bildirmiştir. Ardından Türkiye Cumhuriyeti devletinin kabadayılarının hüküm sürebileceği bir devlet olmadığı uyarında bulunmuş ve ülkede neyin suç olduğunu tespit edecek tek merciin mahkemeler olduğunu ifade etmiştir. Aksi yönde hareket edilerek bu yöndeki kararın şahısların inisiyatifine bırakılmasının “zorbalık” ve “şımarıklık” ile tarif edilebileceğini belirten N. Erim, böyle bir durum karşısında hükümetin gerekli sertlikte yanıt vermekten kaçınmayacağını söylemiştir (Ulus, 15 Temmuz 1949: 1, 4).

Kanuna aykırı hareket karşısında kamu görevlilerinin hiçbir şeyden çekinmeden gerekeni yapacağına kani olduğunu aktaran N. Erim, hükümetin yayınladığı beyanname ile kamuoyunun rahatladığını aktarmıştır. Bu beyanname dolayısıyla hükümetin demokrasiden vazgeçtiği yönündeki yorumları reddetmiş ve bu yorum sahiplerinin demokrasi konusunda samimi olmadıklarını öne sürmüştür. Seçim kanunu çalışmalarında DP’den gerekli desteği görmediklerini hatırlatan N. Erim, demokrasi konusunda istekli olduklarını ve bu konuda muhalefet tarafından yalnız bırakıldığını belirterek muhalefeti halka şikayet etmiştir. Ardından demokrasiyi mutlaka yerleştireceklerini, vatandaşların oylarını selamete kullanmaları için her kolaylığı sağlayacaklarını ve sonuçta iktidarı kaybedecek olsalar bile bunu gerçekleştirmekten vazgeçmeyeceklerini bildirmiştir (Ulus, 15 Temmuz 1949: 1, 4).

Başbakan Yardımcısı Nihat Erim’in talimatıyla İzmir Halkevi’ndeki toplantıya sadece CHP’li vatandaşlar ve CHP’li gazeteciler kabul edilmiştir. DP’li gazetecilerin ve diğer vatandaşların toplantıya alınmaması DP kanadında tepki toplamıştır. Toplantıya sadece CHP üyelerinin katılabileceğinin söylenmesine rağmen İzmir Valisi Osman Sabri Adal ile bazı öğretmenlerin de katılmıştır. İzmir’de yayın yapan DP’nin yayın organı Demokrat İzmir Gazetesi, bu durumu CHP’nin demokrasi anlayışının en açık bir tezahürü olarak göstermiş ve N. Erim’i vatandaşlar arasında ayırım yapmakla ve kapalı kapılar ardında gizli işler çevirmekle suçlamıştır. DP İzmir İl İdare Kurulu da bir protesto demeci yayınlamıştır:

“...Altında Devlete ait vasıta ile seyahat eden ve bu seyahatleri münasebetiyle Devlet kasasından binlerce lira harcırah alacak olan bu Sayın Bakanlar anlaşıldığına göre, Millet'in bin bir ıstırap içinde bulunduğu ihtiyaçlarının tetkiki ve çarelerinin araştırılması münasebetiyle değil, her gün biraz daha yurdumuzda silinmeye doğru yol almış olan partililerin maneviyatını kuvvetlendirmek başka yerlerde konuştukları gibi ‘Kormayın! Bizde: Asker de, para da, kanun da var’ demek için gelmiş bulunuyorlar.” (Demokrat İzmir, 15 Temmuz 1949: 1, 6).

Benzer bir eleştirinin Demokrat İzmir Gazetesi'nin başyazarı Osman Kapani'den de gelmiştir. Kapani, Bakanların seyahatinin gerçek amacının CHP'nin prestijini artırmak ve böylece gelecek seçimlere hazırlık yapma olduğu görüşünü öne sürmüştür (Kapani-Demokrat İzmir, 15 Temmuz 1949: 1, 6).

N. Erim'in Manisa ile Balıkesir Ziyareti ve Yankıları

Nihat Erim, Tahsin Banguoğlu ile birlikte 15 Temmuz'da İzmir'den Manisa'ya gelmiştir. Bakanlar, Muradiye'de il valisi, belediye başkanı, CHP il ve ilçe başkanları, CHP üyeleri ve Milli Eğitim Bakanlığı mensupları tarafından karşılanmış ve ilk ziyaret yeri Manisa Valiliği olmuştur. Ardından N. Erim, il belediyesini ve CHP binasını ziyaret ettikten sonra Manisa Halkevi'nde orada bulunan Manisalıları bir konuşma yapmıştır. Burada Manisa'nın sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarına ve çözüm yollarına ilişkin konuşan N. Erim, önceki konuşmalarında olduğu gibi hiçbir şekilde DP'yi eleştirmemiştir (Ulus, 16 Temmuz 1949: 1, 3). Fakat N. Erim'in Manisa'yı ziyareti nedeniyle DP Manisa İl İdare Kurulu bir beyanname yayınlamış ve N. Erim'e yüklenmişlerdir. Öncelikle N. Erim'i dinlemeye gelen vatandaşların sayısının az olduğundan yola çıkılarak N. Erim'in seyahatinin halkın gözünde bir karşılığı olmadığı ve itibar görmediği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra devletin hazinesinden karşılanan bu seyahatin amacının sanıldığı gibi yoksul halkın sorunlarını dinlemek olmadığı, dolayısıyla ülkeye fayda sağlamadığı ifade edilmiştir (Demokrat İzmir, 16 Temmuz 1949: 4).

Seyahatlerini sürdüren N. Erim ile T. Banguoğlu, 15 Temmuz akşamı Manisa'dan Balıkesir'e gelmişlerdir. 16 Temmuz günü valilik, ordu müfettişliği ve belediye ziyaret edildikten sonra N. Erim, ilde görevli CHP mensuplarıyla CHP binasında bir toplantı yapmıştır (Ulus, 17 Temmuz 1949: 1, 6). Burada yaptığı konuşmasında N. Erim, Milli Teminat Andı'nın altında yatan zihniyeti “korkunç” olarak tanımlamış, andın “yıkıcı ve sakat bir anlayışa” sahip olduğunu belirterek partililerin dikkatleri bu yöne çekmeye çalışmıştır. Siyasi partiler arasındaki mücadelenin nasıl olması gerektiği hususunda da görüşlerini ileten N. Erim, bu noktada siyasi rekabetin vatandaşlar arasında husumete neden olmaması gerektiğini anlatmıştır. Bazı yerlerde DP'li vatandaşların kahvehanelerini, dükkanlarını ve sürülerini CHP'lilerden ayırdını, bunun ülke genelinde artması halinde demokrasinin temellerinden sarsılacağını belirterek seçmenler arasında ayrılık çıkartmak isteyenlerin amaçlarına ulaşmalarını için gayret sarf edilmesi

gerektiğinin altını çizmiştir. CHP'nin parolasını, “kanuna saygı, hangi partiden olursa olsun vatandaşa sevgi” olduğunu ifade ederek konuşmasını sonlandırmıştır (Hürriyet, 17 Temmuz 1949: 6).

Nihat Erim'in yurt seyahatindeki faaliyetlerine ve muhalefete yönelik eleştirilerine esaslı cevap, 16 Temmuz 1949 tarihinde DP İzmir İl İdare Kurulu toplantısına katılan bazı üst düzey DP yöneticilerinden gelmiştir. Toplantıya katılanlar arasında Kütahya Milletvekili ve DP kurucularından Adnan Menderes, Manisa Milletvekili Muammer Alakant, DP Genel İdare Kurulu üyesi Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce ve bazı DP üyeleri yer almaktaydı. Karaosmanoğlu, Nihat Erim'in Aydın nutkuna ilişkine üzüntülerini dile getirmiş ve N. Erim ile ilgili düşüncelerinde hayal kırıklığına uğradığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra 12 Temmuz Beyannamesi'nin yalnızca N. Erim'e bir başarı getirdiğini, bunun dışında Türkiye'ye bir kazanç sağlamadığını aktarmıştır. N. Erim'in yurt seyahati sırasında yaptığı bütün sözlerini “gülünç” olarak tanımlamıştır (Vatan, 17 Temmuz 1949: 1, 4).

Toplantıda konuşanlardan bir diğer isim DP kurucusu Adnan Menderes idi. Menderes'e göre, iktidarın son zamanlarda DP'ye karşı sert bir politika takip etmesinin ardında yatan neden DP İkinci Büyük Kongresi'nde muhalefetin parçalanacağı yönündeki umudunun gerçekleşmemesidir. DP, son büyük kongreden aksine güçlenerek çıkması, iktidarı yeni saldırı yöntemlerine itmiştir. N. Erim'in yurt seyahatine çıkması ve buradaki konuşmaları bunu kanıtlamaktadır. Nihat Erim'in CHP'nin gizli toplantılarında valilerin önünde devlet gücünün kendilerinin yanında olduğunu ifade ederek seçimleri kazanmak için bunu kullanacaklarını söylemesini sorgulamış ve N. Erim'den bu sözleriyle ilgili izahat istemiştir. Yine Menderes'e göre, N. Erim gizli toplantılara valileri ve kamu görevlilerinin katılmasını sağlayarak onlara tesir etmeye çalışmıştır. O, devletin ordusunu ve hazinesinin kendi ellerinde olduğunu hatırlatarak bu güçleri seçimlerde CHP için kullanacağını açıkça söylemekten çekinmemiştir (Demokrat İzmir, 17 Temmuz 1949: 1, 6).

DP'nin yerel teşkilatlarının Nihat Erim'e cevap verdikleri de görülmektedir. Bunlardan Ankara teşkilatının bazı yöneticileri merkez ilçe binasında bir araya gelerek iktidarın Milli Teminat Andı sonrasındaki siyasetini görüşerek bunun muhalefete yönelik bir yıldırma siyaseti olduğunu açıklamışlardır. Bu yeni siyasetin DP'yi yıldırılmayacağını ve kendilerinin çizgilerinde azimle yürüyeceklerini duyurmuştur. Toplantıda isim vermeden N. Erim'i sert bir dille eleştiren üye Dündar Kılıçtepe; “İktidar, iktidardan inmeye karar vermiştir. Ordu, idare, para bizdedir, diye bir tedhiş havası yaratmak yoluna sapılmıştır. Fakat biz tehditten korkmayacağız, davamızın tahakkuku için her şeyi göze almış bulunuyoruz” demiştir (Zafer, 17 Temmuz 1949: 1, 3; Karataş, 2020: 280).

DP yöneticilerinin dışında muhalif basından Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'e eleştiriler gelmiştir. Zafer Gazetesi Başyazarı Mümtaz Faik Fenik, N. Erim'in iddiasının aksine asıl kendisinin 12 Temmuz Beyannamesi'nin hükümlerini çiğnediğini öne sürmüş ve eleştirilerini şu sözlerle

sürdürmüştür: “Nihat Erim gerek Eskişehir’de gerek Aydın’da ve gerek İzmir’de söylediği o meşhur nutuklarıyla yaptığı soğuk harpte meşru ve siyasi partilere karşı tarafsız mı hareket etmiştir?. Para bizde, ordu bizde, idare bizde, seçimleri zor kazanırlar gibi sözler mi siyasi emniyetin temel taşıdır?” (Fenik-Zafer-, 16 Temmuz 1949: 1-3). Zafer Gazetesi, N. Erim ile ilgili bir iddiayı da tekrar gündeme getirerek aslında N. Erim’in demokrasi konusunda samimi olmadığına ispat etmeye çalışmıştır. N. Erim’in 21 Temmuz 1946 erken genel seçiminde Kocaeli’nde seçim yolsuzluğu yaparak seçildiğini iddia etmiştir. 25 Temmuz 1946’da Kandıra Cumhuriyet Başsavcısı bu duruma dayanarak istifa etmiştir. İstifa mektubunu da yayınlayan gazete, “Artık Nihat Erim’in demokrasi davasını ne dereceye kadar tuttuğunu ve Halk Partisinin demokrasi anlayışını daha iyi görmek kabildir” yorumunda bulunmuştur (Zafer, 16 Temmuz 1949: 1).

Demokrat İzmir’den Osman Kapani, Başbakan Yardımcısı Nihat Erim’in devlet hazinesini kullanarak yurt gezisine çıkmasını sebebi olarak CHP’nin kaybolan prestijini kazanmak olduğu görüşündedir. N. Erim’i hileli 1946 seçimlerinde yaşananları unutup “demokrasi kahramanı edasıyla” konuşmalar yapmasını çok tuhaf bir durum olarak tanımlamıştır. Yazar, Milli Teminat Andı, bir uyarı niteliğinde olmasına rağmen N. Erim tarafından gerçeğinden saptırılarak bir husumet vesikası olarak gösterilmeye çalışıldığı fikrindedir. Oysa yazara göre, 1950 seçiminde hile yapılmayacaksa endişelenmeye gerek yoktur. Fakat seçimlerde kanunsuzluk yapılması durumunda muhalif partiler, hareket geçerek söz konusu antta yazılanları uygulayacaktır. N. Erim ve partisinin 1950 seçimlerinde de hile yapmaya hazırlandığı düşüncesinde olan yazar, 1946 seçimden olduğu gibi bunun kolay olmayacağı uyarısında bulunmuştur (Kapani-Demokrat İzmir-, 17 Temmuz 1949: 1-2). Muhalif Tasvir Gazetesi’nden Cihad Baban da Nihat Erim’in, yurt gezisiyle yapay bir şekilde partiler arasındaki ilişkileri gediğinden yol çıkarak CHP’nin demokrasi davasında hiçbir şekilde samimi olmadığı sonucuna varmıştır. CHP’nin amacının “demokrasi oyunu” oynayarak iktidarını devam ettirmektir. CHP’nin iddia ettiği gibi demokrasiyi yerleştirme gibi bir hedefi varsa dürüst bir seçim için kanunların hazırlanmasını ve siyasi rekabetin normal yoluna getirilmesini tavsiye etmiştir (Baban-Tasvir, 18 Temmuz 1949: 1, 5).

N. Erim’in Bursa Ziyareti ve Yankıları

Muhalefetin eleştirileri devam ederken Nihat Erim, 17 Temmuz 1949’da Bursa’ya gelmiştir. Bursa Halkevi’nde CHP’liler ile Bursa Valisi Haşim İşcan’ın yer aldığı ve gazetecilerin kabul edilmediği bir toplantı yapılmıştır (Zafer, 18 Temmuz 1949: 1). N. Erim, burada kendisine yönelik eleştirilere cevap vermiştir. Milli Teminat Andı karşısında yayınlanan hükümet beyannamesiyle vatandaşlar ve memurlar arasında huzur ve sükûnetin temin edilmeye çalışıldığını ve kendisinin seyahatleriyle bunu sağlandığını aktarmıştır. DP’nin demokrasi konusunda samimi olmadığını düşünen N. Erim, seçim günü DP tarafından şiddete başvurulmasına karşı yeni

seçim kanunu tasarısında da bir takım yasal tedbirlere başvuracaklarını açıklamıştır. Toplantılara valilerin dahil edilmesi buna karşın gazetecilerin alınmamasına ilişkin muhalefetin eleştirilerini “garip ve sakat bir zihniyet” olarak tanımlayan N. Erim, bir devlet bakanının ilin ihtiyaçlarını öğrenmek için vali ve belediye başkanıyla görüşmesinin tabii olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Milli Teminat Andı nedeniyle CHP’lilerde ve vatandaşlarda ortaya çıkan endişeyi gidermek için yapılan konuşmalar sırasında valinin de salonda bulunmasının normal olduğunu aktarmıştır. Kendisinin seyahatini devletin imkânlarıyla yaptığı ve devletten harcırah aldığına ilişkin iddiaların ise, tamamen yalan olduğunu ifade etmiştir (Ulus, 18 Temmuz 1949: 1, 3).

Bursa’daki konuşması sırasında N. Erim, Milli Teminat Andı sonrasında DP’ye olan güvenin tekrar tazelenmesi için DP’nin şu üç soruyu cevaplandırmasını istemiştir:

“1. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kabul ettiği bir kanun anayasaya uygundur veya değildir mülahazalarıyla riayet etmemek hakkını herhangi bir siyasi teşekkül kendisinde görecektir midir? 2. Herhangi bir kanun- seçim kanunu da dahil- ilgili memurlar tarafında tatbik edilirken bir parti veya onun adamları kendi takdirlerine göre memurun kanuna riayette bulunmadığını iddia ederek ona karşı milli husumet andını verdikleri cezayı hükmedebilecek midir? 3. Bu çirkin isimli cezanın infazı için fiili hareketlere kalkışabilecek midir?” (Akşam, 18 Temmuz 1949: 1).

Nihat Erim, Bursa’da konuşma yaparken DP Genel Başkanı Celâl Bayar, İstanbul’dan İzmir’e gelmiş ve gazetecilere verdiği demecinde N. Erim’in yurt seyahati hakkında genel bir değerlendirmede bulunmuştur. N. Erim’i ve partisini sert bir dille uyan C. Bayar, şu dikkat çekici cümleleri kullanmıştır: “Bu memlekete acıyorsa ve partilerini yükseltmek istiyorsa doğru ve iyi yolda yürümeyi bilsinler. Demokrat Parti’yi tehditle yıldıracaklarını zannediyorsa aldaniyorlar. Efendileri Recep Peker’in yapamadığını, bunlar mı yapacaklar?... Bu oyunu bir daha tecrübe etmeye kalkarlarsa, 10 misli ile cevap vereceğiz. Dava, milli davadır. Çoluk çocuk oynacağı değildir” (Zafer, 18 Temmuz 1949: 1, 4). CHP’nin yayın organı Ulus gazetesi, bunun üzerine C. Bayar’ı “kışkırtıcı” hareket etmekle suçlamıştır (Ulus, 18 Temmuz 1949: 1).

Nihat Erim’in Bursa nutkuna önce Zafer Gazetesi’nden cevap gelmiştir. Başyazar Mümtaz Faik Fenik, N. Erim’in Bursa nutkuna değinerek N. Erim’in cevaplandırmasını istediği üç sorusuna ilişkin şunları söylemiştir:

“Başbakan Yardımcısı, lakırdı kalabalığı değil, bu üç suale cevap isteriz, diye ortalığa üç soru atmaktadır. Bir devlet adamının bütün işini gücünü bırakıp ve mevkiinin kendisine verdiği nüfusu hiç de yerinde kullanmayarak bu şekilde siyasi bir polemige girişmesi demokrasi tarihinde ilk defa görülen korkunç bir hadisedir”. Ayrıca Fenik, N. Erim’in Milli Teminat Andı’nın kanunsuz olduğu ile ilgili değerlendirmelerine şu sözlerle karşı çıkmıştır: “Eğer DP Kongresinin kararları kanunsuzsa neden 1700 kişiyi yakalayıp mahkemeye vermediler?” sorusunu yöneltmiştir (Fenik-Zafer, 19 Temmuz 1949: 1, 3).

Nihat Erim'in muhalefete yönelttiği üç adet sorusuna DP Genel Başkanı Celâl Bayar'dan 18 Temmuz'da yanıt gelmiştir. Gazetecilerle yaptığı röportajda C. Bayar, Milli Teminat Andı'na ilişkin iktidarın farklı anlamlar çıkartmaya çalıştığı, kendilerinin böyle bir andı kabul etme sebeplerinin anayasaya aykırı kanunların kaldırılması için temel adımların henüz atılmamış olması ve ülkede antidemokratik uygulamaların devam etmesi olduğunu belirtmiştir. 21 Temmuz 1946 erken seçimlerinde uygulanan antidemokratik yöntemlerin gelecek seçimlerde de uygulanmaması ve bu tür hataların tekrarlanmaması adına iktidara bir uyarı niteliğinde Milli Teminat Andı'nı kabul ettiklerini ifade eden C. Bayar, ayrıca N. Erim'in bulunduğu makamın soru sorma makamı olmadığını, icra makamı olduğunu hatırlatmıştır. Ardından N. Erim'in sorularına cevap vermek yerine ona üç adet soru sormayı tercih etmiştir. Bunlar; 21 Temmuz seçiminde olduğu gibi gelecek seçimde de iktidarın usulsüzlükleri tekrarlayıp tekrarlamayacağı, gelecek seçimlerde kanunsuz hareket edenlerin cezalandırılıp cezalandırılmayacağı ve antidemokratik kanunların kaldırılıp kaldırılmayacağına ilişkindir (Tasvir, 19 Temmuz 1949: 1, 5).

Tasvir Gazetesi'nden Başyazar Bahadır Dülger, Nihat Erim'in DP'ye yönelttiği üç sorusuna aslında N. Erim'in Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde profesör olarak görev yaptığı sırada öğrencilerine okuttuğu kendi kitabında cevaplandığına öne sürmüştür (Dülger-Tasvir, 19 Temmuz 1949: 1-2). Zafer Gazetesi de buradan aldığı bilgilerle N. Erim'e yüklenmiştir. N. Erim'in geçmişte söylediklerine bakılarak şu an kendisiyle büyük bir çelişki içerisine düştüğü ifade edilmiştir. N. Erim'in bütün sorularının cevabının amme hukuku ders kitabında yer aldığını ifade eden Zafer Gazetesi, söz konusu kitapta üçüncü soruya ilişkin olarak şu ilgi çekici ifadelerin yer aldığını aktarmıştır: "...*Tazyika mukavemet ve isyan hakları fertlerin ve milletlerin meşru müdafaa hakları olarak kabul edilmelidir. Varlığımıza tecavüz olduğu zaman bütün kudretimizle ayaklanır ve bu tecavüzü, mümkün olan her vasıta ile def etmeye çalışırız. Bu prensip hukukun ana prensiplerinden biridir*" (Zafer, 20 Temmuz 1949: 1, 6).

N. Erim'in Yurt Seyahatinin Sona Ermesi ve Partiler Arası Tartışmalar

Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, 7 Temmuz 1949'da çıktığı yurt seyahatini 20 Temmuz'da tamamlayarak Ankara'ya dönmüştür. Gazetecilerin, kendisi hakkında çıkan haberlerle ilgili düşüncelerini sormaları üzerine N. Erim, seyahatleyen kendisi hakkında yazılanların çok azını okuyabilme fırsatını bulduğunu, yazıların bir kısmını ise yeni gördüğünü, bunları hayret ve teessürle karşıladığını, sadece Anadolu Ajansı'nın haberlerinin doğru olduğunu, diğer ajansların sorumluluğunu kabul edemeyeceğini aktarmıştır. Özellikle, "*ordu, para, kuvvet*" ile ilgili sözlerin tamamen hayal ürünü olduğunu belirterek bu yöndeki haberi tekzip etmiştir (Vatan, 21 Temmuz 1949: 3).

Ankara'ya döner dönmez Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşen Nihat Erim, İ. İnönü tarafından takdir edilmiştir. N. Erim'in anlatımlarına göre, İ. İnönü kendisini büyük bir neşe ile karşılamış ve İ. İnönü'nün "*Çok büyük bir muvaffakiyet kazandın. Tek başına meydan muharebesi kazandın, Ege bölgesini onlar kendi bölgeleri zannediyorlardı. Üzerlerine yürüdün*" şeklindeki sözlerine mazhar olmuştur (Erim, 2005: 354).

Nihat Erim, yurt seyahati boyunca kendisi hakkında çıkan haberlere ve iddialara 21 Temmuz 1949'da Ulus Gazetesi Yazı İşleri Müdürü ile yaptığı bir röportajla cevap vermiştir. Seyahatinin genel bir değerlendirmesini yapan N. Erim, bu röportajıyla partiler arası yeni bir tartışmanın da fitilini ateşlemiştir. Kendisinin son seyahatindeki izlenimlerinin ne olduğuna ilişkin soruya N. Erim, Milli Teminat Andı karşısında hükümetin yayınladığı beyanname ile vatandaşların korkularının sona erdiğini ve ayrıca yaptığı toplantılarında Türkiye'de kimsenin "*zorbalık*" yapamayacağını anlatmasının daha büyük bir rahatlamayı sağladığını ifade etmiştir. Bir Başbakan Yardımcısı olarak kendisinin sadece CHP'lilerin yer aldığı toplantılarda konuşmasının, hükümetin tarafsızlığını zarar verdiğine ilişkin eleştirilere N. Erim bunu garip bir eleştiri olarak tanımlamış ve DP'nin tarafsızlığı yanlış anladığını öne sürmüştür. N. Erim'e göre, tarafsızlık sadece yönetim işlerinde olabilir, ancak siyasette olamaz. Toplantılara gazetecilerin kabul edilmemesi eleştirilerini toplantıların kapalı yapılar yapılmayacağına parti teşkilatlarının karar verdiğini, fakat Aydın toplantısının kamuya açık yapıldığını belirterek cevaplamıştır. Muhalefetin eleştirilerinden en önemlisi de valilerin bu toplantılara dahil edilmesiydi. Bu konuyla ilgili olarak N. Erim, Milli Teminat Andı kararları karşısında alınacak tedbirleri valilerin uygulayabileceğinden dolayı onları yanında bulundurduğu yanıtını vermiştir (Ulus, 22 Temmuz 1949: 1, 4).

Röportajı yapan gazetecinin "*Sizin seyahatinizin DP'yi yıldırma, demokratik inkişafı frenlemek*" amacıyla yapıldığına ilişkin iddiaları hatırlatması üzerine N. Erim, Bursa nutkunda DP'ye karşı sorduğu üç soruyla cevap vermiş ve adından Milli Teminat Andı'nı eleştirmiştir. Sözü seçim kanunu çalışmalarına da getirerek hükümetin muhalefetten istediği yardım çağrısına bir türlü cevap gelmediğini, oysa iktidarın amacının yeni seçim kanununu herkesin benimseyebileceği bir niteliğe kavuşturmak olduğunu belirtmiş ve muhalefeti halka şikâyet etmiştir (Ulus, 22 Temmuz 1949: 1, 4).

Bunun yanı sıra N. Erim röportajında DP liderli Celâl Bayar'a oldukça sert eleştiriler yöneltmiştir. Bursa nutkunda N. Erim, C. Bayar'a cevaplaması için 3 soru sormuştu. Ancak C. Bayar, soruya 3 soru ile cevap vermişti. Bu durum hatırlatılınca, bu tür sorunları C. Bayar ile tartışmak istemeyeceğini, çünkü onun hukuk anlayışının zayıf olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra N. Erim'e, C. Bayar'ın "*Efendileri Recep Peker*" ve "*Bu dava çocuk oynacağı değildir*" sözleri de hatırlatılmıştır. N. Erim'in buna cevap verirken kullandığı şu cümleler muhalefetin çok büyük tepkisine neden olmuştur: "*Biz efendili siyasi hayat devrine yetişmedik. 60 yaşına kadar 'efendi' hizmetinde bulduktan sonra ilk defa olarak bir 'efendi'ye dayanmadan iş yapmaya kalkınların bu işi yüzlerine gözlerine buluşturdıkları görülmüştür. Bu iş elbette çocuk oynacağı değildir. Ama herhalde az çok okuyup yazma ve pek çok kültür isteyen bir iştir*" (Ulus, 22 Temmuz 1949: 1, 4). Nihat Erim'in bu sözlerine yönelik ilk tepki Zafer Gazetesi Başyazarı Mümtaz Faik Fenik'ten gelmiştir. N. Erim'i Atatürk'e dil uzatmakla itham eden yazar, "*efendili siyaset devri hayatı*" ile Atatürk devrinin kast edilip edilmediğini sorgulamıştır. Aslında N. Erim'in sözlerinde geçen devrin, Atatürk devri olduğu kanısına varan yazar; şu sert sözlerle eleştirmiştir:

"*Bu memlekete "hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" prensiplerini koyan, cumhuriyeti yerleştiren, bize daima daha*

refahlı hür ve mesut bir vatan bahşeden bir devre “efendili siyasi hayat” devri ismini takamazsınız. O korkunç şalınızı koskoca bir inkılap tarihi üzerine örtemezsiniz...Hayır, Yardımcı: Atatürk kimseye efendilik etmemiştir. O, ancak efendi saydığı bu milletin hizmetinde çalışmıştır...Her şey bir tarafa! Sizi o büyük isme saygıya davet ederiz” (Fenik-Zafer, 23 Temmuz 1949: 1).

N. Erim’in sözlerine bir diğer tepki DP yöneticilerinden Samet Ağaoğlu’ndan gelmiştir. Ağaoğlu, N. Erim’in C. Bayar’ın 60 yaşında kadar efendilerinin yanında çalıştığından dolayı hukuk bilgisinin az olduğundan söz etmesine sinirlenerek N. Erim’e şöyle bir soru sormuştur: *“Başka demokrasilerde daha çok gayretli ve çalışkan adamların yirmi senede gelemedikleri yere Erim dört senede hangi yollardan geçerek geldi?”* (Zafer, 24 Temmuz 1949: 1).

Muhaliflerin bu son tepkileri karşısında açıklama yapan Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, Atatürk’ün hiçbir zaman efendilik iddiasında bulunmadığını ve C. Bayar’ın hiçbir sebep yokken fikir tartışmasını dedikoduya döktüğünü aktarmıştır. *“Efendilik devri”* olarak İttihat ve Terakki dönemini kast ettiğini ve C. Bayar’ın Kara Kemal gibi pek çok şahsa hizmet ettiğini belirtmiştir (Vatan, 24 Temmuz 1949: 1, 3; Karataş, 2005: 284). Son olarak N. Erim, DP’nin bu husustaki iki yüzölçümünü şu sözlerle eleştirmiştir. *“Parti kongrelerinde cumhuriyetin ilanından beri memleketi kızıl sultanların keyfi surette idare ettiği söylenirken, 25 yıllık tek partili vesayet devrinin hesabını CHP’den istiyoruz diye avaz avaz bağırıyorken Atatürk’ü hatırlarına getirmeyenlerin bugünkü yapmacık hassasiyeti karşısında ne düşünmek lazım geldiğini vatandaşlarımızın hiç şaşmayan sağduyusuna bırakıyorum”* (Ulus, 24 Temmuz 1949: 1, 3). Nihat Erim’in günlüğüne kaydettiklerine göre, kendisinin bu son cevabından sonra DP lideri Celâl Bayar, N. Erim’e yanıt vermeyerek geri çekilmek zorunda kalmış ve muhalif basın da eleştirilerini azaltmaya başlamıştır (Erim, 2005: 354).

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1949’da çalışmalarına başlamış ve 7 Kasım günü oturumda Millet Partisi Denizli Milletvekili Reşad Aydınli Başbakana, bakanların gezileri hakkında bir sözlü soru önergesi yöneltmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 21, Toplantı: 4, Birleşim: 2, s. 14). Sözlü soru Meclisin 14 Kasım günü oturumunda Başbakan Yardımcısı Nihat Erim tarafından cevaplandırılmıştır. R. Aydınli, bakanlık görevlerini yerine getirmeleri için devlet tarafından tahsis edilmiş olan otomobillerle Başbakan Yardımcısı ile Milli Eğitim Bakanın gerçekleştirdiği uzun seyahat sırasında özellikle CHP’nin propagandasını yaptıklarını ve gizli toplantılar tertiplediklerini gazeteden öğrendiğini ifade etmiştir. Ardından sorularını sıralamıştır: *“Bu; parti propagandası gezisinde Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Eğitim Bakanı sıfatıyla Devlet bütçesinden bu zavata harcah almışlar mıdır? Bu seyahatte sarf edilen benzin parasını Hazine mi ödemiştir? Gizli olarak tertip edilen bu toplantılara, iktidar partisi mensupları ile bir arada, siyasi partilerle ilgili olmaması gereken valiler, askerler ve diğer memurlar iştirak ettirilmiş midir? İştirak ettirildi ise toplantılarda bahis konusu edilen mevzularla ve bilhassa bu türlü gizli toplantıları icabettiren sebep ve saikler nelerdir”*. (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 21, Toplantı: 4, Birleşim: 5, s. 80).

Sözlü soru önergesine cevap için kürsüye gelen N. Erim, sözlerine öncelikle bakanların yasaların verdiği yetkiler dahilinde ve resmi vazifeli olarak bu gezileri gerçekleştirdiğini

açıklamakla başlamıştır. Demokrasi ile yönetilen her ülkede olduğu gibi bir bakanın zamanın belirli kısmını mensubu olduğu partililerle görüşmeye ayırmasının doğal olduğu görüşünü savunmuş ve dolayısıyla yapılan eleştirilerin yersizliğini vurgulamıştır. Söz konusu seyahatte de Milli Eğitim Bakanı ile Başbakan Yardımcısı çeşitli şehir ve kasabalarda gerekli gördükleri her türlü teması gerçekleştirmişlerdir. Milli Eğitim Bakanı kendi eğitim teşkilatını teftiş edip öğretmenleri toplayarak onlara mesleki konuşmalar yapmış, Başbakan Yardımcısı da hem devletin çeşitli kurumlarında çalışanlarla görüşmüş hem de CHP’li vatandaşlarla bir araya gelmiştir. N. Erim, hükümetin devlet işleri ile ilgili resmi programı hakkında kurum çalışanlarını aydınlatmıştır. CHP’li vatandaşları ise görevli bir devlet bakanı olarak Hükümet Beyannamesi hakkında aydınlatmış ve tehdit karşısında onları teskin etmiştir. Valiler, bakanların temsilcisi olması nedeniyle hükümetin görüşünü ifade eden Başbakan Yardımcısının konuşmaları sırasında toplantı salonlarında yer almış ve bunun doğal bir durum olduğunu belirtmiştir. N. Erim, iddia edildiği gibi toplantıların hiçbirinde hiçbir komutan ve askerin bulundurulmadığını sözlerine ekleyerek konuşmasını sonlandırmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 21, Toplantı: 4, Birleşim: 5, s. 80-81).

N. Erim’in verdiği cevaba karşın soru önergesinin sahibi R. Aydınli, iç politikada huzursuzluğun olduğunu iddia etmiş ve N. Erim’den bu huzursuzluğu artırıcı konuşmalar yapmak yerine sert havayı yumuşatıcı davranışlarda bulunmasını beklediğini belirtmiştir. Gizli toplantılar yapılmadığına çok memnun olduğunu ve aksi halde bundan büyük endişe duyacağını belirtmiş ve bu sebepten N. Erim’e teşekkür etmiştir. Ayrıca komutanların da bu toplantılarda bulunmamasından dolayı duyduğu memnuniyeti aktaran R. Aydınli, okullar kapalıyken Milli Eğitim Bakanının okulları teftiş etmesini ve öğretmenlerle toplantı yapmasını yerinde olmayan bir tutum olarak görmüştür. Bakanın yeni müfredat programına göre kitap hazırlama işleriyle uğraşmak yerine kapalı okulları ziyaret etmesini tuhaf karşılamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 21, Toplantı: 4, Birleşim: 5, s. 80-81). Görüldüğü üzere, N. Erim’in seyahati her ne kadar Meclis gündemine getirilse Meclis içerisinde büyük tartışmalar yaşanmamıştır. Tartışmalar daha ziyade basın üzerinden yürümüştür.

Nihat Erim’in yurt gezisiyle daha da gerilen partiler arası ilişkiler, çok kısa bir süre sonra aynı yöndeki çekişmeyi sürdürmüştür. Türkiye’nin bekası ve çok partili rejimin geleceği üzerine endişelerin arttığı bu dönemde, partiler arasında hakemlik rolü üstlenerek siyasi gerginliğe son verme görevi, 12 Temmuz Beyannamesi’nde olduğu gibi Cumhurbaşkanı İsmet İ. İnönü’ye düşmüştür. Bu sefer diğerinden farklı olarak İ. İnönü, 30 Temmuz-22 Ağustos 1949 tarihleri arasında Ege bölgesini gezerek ve halkla temas ederek siyasi atmosferi yumuşatmayı tercih etmiştir. İ. İnönü, başta seçmenler olmak üzere siyasi partilere siyasi şiddetin ne gibi neticelere yol açacağını anlatmış ve onları siyasi yarışlarını barış içinde yapmaları hususunda uyarmıştır. İ. İnönü’nün bütün çabalarına rağmen partiler arası ilişkiler düzelmemiştir. Ancak siyasi atmosferin, 1950 seçim sürecinin başlamasıyla yumuşadığı görülmüştür (Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün söz konusu Ege Gezisi ve sonuçları için bkz. Karataş, 2022a).

Sonuç

Çok partili düzene geçiş sürecinde iktidar ile muhalefetin demokrasi konusunda bir birlerine güvensizlikleri bu geçiş sürecinin genel olarak partiler arasında gerginliklerle geçmesine neden olmuştur. İktidar-muhalefet geriliminin bir neticesi olarak değerlendirilebilecek Milli Teminat Andı kararları, Türkiye’de rejimin geleceğini sorgulatmıştır. Muhalefetin eliyle anayasal düzenin ortadan kaldırılacağı düşüncesine kapılan iktidar, yayınladığı hükümet bildiriyle bir yandan toplum, kamu görevlileri ve CHP üzerinde olduğu var sayılan endişeleri ortadan kaldırmayı bir yandan da muhalefeti uyarmaya çalışmıştır. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim’in tam da bu sırada çıktığı yurt seyahati bu amaca yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu seyahat, Milli Teminat Andı’na bir yanıt niteliğindedir. Bununla iktidar, muhalefete kendilerinin halen siyasi olarak güçlü olduğunu göstermek istemiştir.

Nihat Erim’in seyahati boyunca muhalefete karşı özellikle sert bir dil kullanmayı tercih etmesinin ardında yatan sebebin, Milli Teminat Andı dolayısıyla endişeye kapılmış ve sinmiş olan CHP’lilere ve devlet görevlilerine cesaret vermeyi amaçladığı söylenebilir. N. Erim’in kullandığı sert dilin, siyasi atmosferi bir hayli gerdiği görülmektedir. Zaten N. Erim’in, aksi yönde bir amaç için yola çıkmadığı iddia edilmiştir.

DP, Nihat Erim’in bu seyahatinin ve nutuklarının Ankara’da hükümet tarafından yönetildiğini, Ege bölgesinde yıpranan CHP’yi toparlamak olduğunu söylerken N. Erim, seyahatinin amacının halkın ihtiyaçlarını tetkik etmek olduğunu öne sürmüştür. Fakat seyahatinin ortalarına doğru amacının Milli Teminat Andı karşısında korkuya kapılan halkın, CHP’lilerin ve devlet memurlarının endişelerini gidermek olduğunu açıklaması muhaliflere karşı şeffaf olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Nihat Erim’in yaklaşık iki hafta süren yurt seyahati boyunca partiler arası ilişkiler daha da gerilmiştir. N. Erim ile muhalifler arasında karşılıklı suçlamaların yaşandığı bu süreçte; N. Erim’in seyahatinin gerçek amacının ne olduğu, 1946 erken genel seçimi, 12 Temmuz Beyanamesi, Milli Teminat Andı, seçim kanunu tasarısı konuları tartışılmıştır. Kısacası, 1945’ten bu yana siyasi gelişmelerin muhasebesinin yapıldığı bu tartışmaların ana temasını hangi partinin demokrasi konusunda daha samimi olduğuydu. DP, iktidar partisini demokrasi oyunlarıyla tek parti rejimini devam ettirmeye çalışmakla suçlarken, CHP ise muhalefeti demokrasi konusunda istekli olmamakla ve anayasal düzeni bozmakla eleştirmektedir. Seyahat boyunca karşılıklı atışmaların sonunda hiçbir yararlı sonuç elde edilemediği gibi toplumdaki ayrışma derinleşmiştir. Bu ayrışmayı gidermek ve orta yolu bulmak görevi, devlet başkanı olarak Cumhurbaşkanı İsmet İ. İnönü’ye düşmüştür.

Seyahatin sonucunda Nihat Erim, her ne kadar vatandaşların, devlet memurlarının ve CHP’lilerin endişelerini giderdiğini ve partiye canlandığını iddia etse de bunun böyle olmadığı çok geçmeden anlaşılmıştır. Zira Ege bölgesinde söz konusu endişeler ortadan kalkmış olsaydı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün, N. Erim’den hemen sonra 30 Temmuz-22 Ağustos 1949 tarihleri arasında Ege gezisine çıkmaması gerekirdi.

Extended Abstract

Turkey attempted to transition to a multi-party system twice, in 1924 and 1930, but both failed and had to return to a single-party system. Under the influence of internal and external developments, Turkey attempted to transition to a multi-party system for the third time immediately after the Second World War and succeeded despite many difficulties. The biggest problem during the multi-party transition between 1945 and 1950 was the tension in the relations between the government and the opposition. In fact, this tension occasionally led to debates on the need to return to the single party system. Otherwise, it was stated that the new order would lead Turkey’s regime into a dangerous situation. At a time when political distrust between the ruling Republican People’s Party and the main opposition Democratic Party was at its peak, the Democratic Party adopted the National Guarantee Oath at its Second Grand Congress.

Despite these decisions, which the Republican People’s Party perceived as a threat to the constitutional order, the government immediately issued a counter declaration and invited the opposition to abide by the constitutional order. Then, not content with this, the Minister of State and Deputy Prime Minister Nihat Erim was taken on a two-week-long journey abroad. The purpose of N. Erim’s journey was to reassure public officials, CHP members and citizens who were worried about the National Guarantee Oath and to increase the reputation of the CHP in the region. In his speeches during his journey, Erim used harsh language against the DP over the National Guarantee Oath, the July 12 Declaration and the new electoral law draft. As the opposition responded to N. Erim, a political showdown ensued. In this process where political tension increased further, it was debated which side was more sincere about democracy. Although N. Erim claimed that he had achieved his goal at the end of his journey, the political developments that followed showed otherwise.

Nihat Erim’s journey was very important for the future of power-opposition relations. This study examines N. Erim’s political activities during the journey, the reactions of the opposition, the effects of the journey on the government-opposition relations and the extent to which the journey achieved its goal. In the preparation of the study, national and local newspapers of the period were examined and news and articles on the subject were analyzed. Books, articles and memoirs were also used to assist the research.

During the transition to a multi-party system, the lack of trust between the ruling and opposition parties in democracy led to tensions between the parties in general. National Guarantee Oath decisions, which can be considered as a result of the tension between the government and the opposition, questioned the future of the regime in Turkey. The government, fearing that the constitutional order would be dismantled at the hands of the opposition, issued a government declaration in an attempt to alleviate the concerns that were assumed to have arisen among the public, public officials and the CHP, while at the same time warning the opposition.

Kaynakça

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
 BCA, 30.1.0.0/65.406.16 (23.07.1947).
 BCA, 30.10.0.0/14.81.9 (17.01.1949).
 BCA, 30.1.0.0/40.241.16 (29.06.1949).
 BCA, 490.1.0.0/729.498.1 (13 Kasım 1949).

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 21, Toplantı: 4, Birleşim: 5, 16 Kasım 1949.
 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Cilt: 21, Toplantı: 4, Birleşim: 2, 7 Kasım 1949.

Araştırma-Tetkik Eserler

Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. Türceştiren: Ahmet Fethi, 4.Baskı, Hil Yayınları.
 Burçak, R. S. (1979). *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*. Olgaç Matbaası.
 Demirel, T. (2021). Türkiye'nin Uzun On Yılı. 3.baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
 Erer, T. (1966). *Türkiye'de Parti Kavgaları*. 2.Baskı, Çınar Matbaası.
 Erim, N. (2005). *Günlükler 1925-1979*. C.I, Demirel, A. (Yay. Haz.), Yapı Kredi Yayınları.
 Eroğlu, C. (2013). Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-71, Geçiş Sürecinde Türkiye. Schınk, I. C. & Tonak, E.A. (Der.), *Geçiş Sürecinde Türkiye* (ss. 173-231), 6.Baskı, Belge Yayınları.
 Haytoğlu, E. (2011). İnönü Döneminde Türkiye'de Siyasal Yaşam (1938-1950). İnan, S. & Haytoğlu, E. (Ed.), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi* (ss. 77-114), Ed. Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu, 3.baskı, Anı Yayıncılık.
 Karataş, İ. (2020). İsmail Nihat Erim'in hayatı ve siyasi faaliyetleri (1912-1980). Yayınlanmamış doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
 Karataş, İ. (2022a). Milli teminat andı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 30 Temmuz-22 ağustos 1949 tarihli ege gezisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(31), 58-91.
 Karataş, İ. (2022b). Demokrat Parti'nin 1946 Belediye Seçimlerinde Boykot Stratejisi. İnan, R. & Sansar, M.F (Ed.), *Sosyal ve Beşeri Bilimler: Araştırma, Metodoloji ve Değerlendirme* (ss.45-76), Lyon, Livre De Lyon Yayınları.
 Karataş, İ. (2022c). Türk Siyasetinde 1947 Milletvekili Ara Seçimleri ve Boykot. Babacan, H. (Ed.), *Sosyal ve Beşeri Bilimler: Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler-5* (ss. 235-268), Montenegro, İvpe Yayınları.
 Karpat, K. (2015). *Türk Demokrasi Tarihi*. 6.baskı, Timaş Yayınları.
 Koçak, C. (2016). *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950): Uzlaşma*. C.5, İletişim Yayınları.
 Öztürkci, A. (2019a). Türk siyasal tarihinde Demokrat Parti birinci büyük kongresi. *Cedrus Dergisi*, 7, 741-755.
 Öztürkci, A. (2019b). Siyasal Katılım ve İfade Özgürlüğü Bağlımlarında Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi (20-25 Haziran 1949). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 9(1), 287-299.
 Sarol, M. (1983). *Bilinmeyen Menderes*. C.I, Kervan Yayınları.
 Timur, T. (2003). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş. 3.baskı, İmge Kitabevi.

Basın Kaynakları

"Adnan Menderes Nihat Erim'e cevap veriyor", *Zafer*, 17 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Bakanlar Eskişehir'de", *Ulus*, 8 Temmuz 1949, s. 1, 3.
 "Bakanlar Uşak'ta", *Ulus*, 9 Temmuz 1949, s. 3.
 "Balıkesir'de Nihat Erim'in Hitabı", *Ulus*, 17 Temmuz 1949, s.1, 6.
 "Başbakan Yardımcısı Dedi Ki", *Ulus*, 18 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Başbakan Yardımcısı Erim, Kütahyalılarla Görüşmedi", *Vatan*, 9 Temmuz 1949, s. 3.

"Başbakan Yardımcısı ve Eğitim Bakanı Muğla'ya Vardılar", *Ulus*, 11 Temmuz 1949, s. 4.
 "Başbakan Yardımcısının Aydın Nutkunun Akisleri", *Vatan*, 15 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Bursa'daki Gizli Toplantı", *Zafer*, 18 Temmuz 1949, s.1.
 "Celâl Bayar, İzmir'de İktidara Cevap Verdi", *Zafer*, 18 Temmuz 1949, s.1, 4.
 "Celâl Bayar'ın Hükümete Cevabı", *Akşam*, 29 Haziran 1949, s.1-2.
 "CHP'nin Demokrasi Anlayışının Yeni Bir Tezahürü", *Demokrat İzmir*, 15 Temmuz 1949, s.1, 6.
 "D.P. Bakanı İzmir'de", *Ulus*, 18 Temmuz 1949, s.1.
 "Demokratlar Nihat Erim'e Cevap Veriyor", *Vatan*, 17 Temmuz 1949, s.1, 4.
 "DP'nin Görüşü", *Demokrat İzmir*, 16 Temmuz 1949, s. 4.
 "Erim ve Banguoğlu Balıkesir'e Gitti", *Ulus*, 16 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Erim ve Banguoğlu'nun Tekzipleri", *Vatan*, 21 Temmuz 1949, s. 3.
 "Erim'in Beyanata Hararetili Münakaşalara Yol Açtı", *Vatan*, 24 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Erim'in cevabı", *Ulus*, 24 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Hükümet, DP'ye Vaziyet Alıyor", *Vatan*, 28 Haziran 1949, s.1, 4.
 "İktidar Sual Sormak Değil, İcra Etmek Mevkiindedir", *Tasvir*, 19 Temmuz 1949, s.1, 5.
 "İktidarın Giriştiği Oyun Bozanlık Hareketinin İç Yüzü", *Demokrat İzmir*, 17 Temmuz 1949, s. 1, 6.
 "Kabinede İhtilaf Yok", *Hürriyet*, 6 Temmuz 1949, s. 1, 4.
 "Kocaali Demokratları Erim'i Protesto Ediyorlar", *Zafer*, 11 Temmuz 1949, s.1, 6.
 "Kongre'den İntibalar", *Akşam*, 21 Haziran 1949, s.2.
 "Kütahya'daki Hadise", *Zafer*, 10 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Nihat Erim Diyor Ki: Asker, Zabıta, Para Bizde Nasıl Kazanırlar?", *Zafer*, 9 Temmuz 1949, s.1, 6.
 "Nihat Erim Balıkesir'de de Konuştu", *Hürriyet*, 17 Temmuz 1949, s.6.
 "Nihat Erim DP'ye şiddetli hücumlarda bulundu", *Vatan*, 14 Temmuz 1949, s.1, 5.
 "Nihat Erim Kendini Nakzediyor", *Zafer*, 20 Temmuz 1949, s.1, 6.
 "Nihat Erim ve Banguoğlu Marmaris'te", *Ulus*, 12 Temmuz 1949, s. 3.
 "Nihat Erim'in Bursa'da, C. Bayar'ın İzmir'de Nutukları", *Akşam*, 18 Temmuz 1949, s.1.
 "Nihat Erim'in Demeci", *Ulus*, 22 Temmuz 1949, s.1, 4.
 "Nihat Erim'in Demeci", *Ulus*, 22 Temmuz 1949, s.1, 4.
 "Nihat Erim'in Demeci", *Ulus*, 22 Temmuz 1949, s.1, 4.
 "Nihat Erim'in Yeni Nutku", *Ulus*, 15 Temmuz 1949, s.1, 4.
 "Nihat Erim'in Yerde Cevabı", *Ulus*, 9 Temmuz 1949, s.1, 3.
 "Vali ve Muallimlerle Yapılan Toplantı", *Vatan*, 15 Temmuz 1949, s.1, 3.
 Bahadır Dülger, "3 Sual, 3 Cevap!", *Tasvir*, 19 Temmuz 1949, s.1-2.
 Cihad Baban, "Atık İktidarın Hiçbir Sözüne İnanmıyoruz", *Tasvir*, 18 Temmuz 1949, s.1, 5.
 Demokrasi Müdafii, *Zafer*, 16 Temmuz 1949, s. 1.
 Mümtaz Faik Fenik, "12 Temmuz Nihat Erim Lağvetmiştir", *Zafer*, 16.07.1949, s.1, 3.
 Mümtaz Faik Fenik, "Düğme Kimin Elinde?", *Zafer*, 11 Temmuz 1949, s.1, 3.
 Mümtaz Faik Fenik, "Erim Atatürk'e de Dil Uzatıyor", *Zafer*, 23 Temmuz 1949, s.1.
 Mümtaz Faik Fenik, "Mahkemeye Neden Vermiyorlar?", *Zafer*, 19 Temmuz 1949, s.1, 3.
 Nihat Erim'e Cevap", *Zafer*, 24 Temmuz 1949, s. 1.
 Nihat Erim'in Aydın nutku", *Ulus*, 13 Temmuz 1949, s.1, 3.
 Nihat Erim'in Aydın nutku", *Ulus*, 13 Temmuz 1949, s.1, 3.
 Nihat Erim'in Yeni Nutku", *Ulus*, 15 Temmuz 1949, s.1, 4.
 Osman Kapani, "Nihat Erimle Açık Konuşma", *Demokrat İzmir*, 17 Temmuz 1949, s. 1-2.
 Osman Kapani, "Yeni Tarz Propagandalar", *Demokrat İzmir*, 15 Temmuz 1949, s. 1, 6.
 Samet Ağaoglu, "Nifak ve Fesat Tohumlarını Kimler Saçıyor?", *Zafer*, 14 Temmuz 1949, s. 1, 6.